Drie prenten uit 1675: STUW IN KASTEEL-RIPS

door Ad Otten

In 1982 geraakte het gemeentearchief van Gemert in het bezit van foto's van twee op één blad papier gemaakte tekeningen. Beide prenten, toegeschreven aan Valentijn Klotz en gedateerd 30 december 1675, moeten hebben behoord tot een serie van 11 nu bekende exemplaren,allen vervaardigd in de periode van 23 december 1675 tot en met 31 december 1675,waarover al eerder in Gemerts Heem werd geschreven (1). Ook de twee 'nieuwe' gezichten hebben betrekking op de onmiddellijke omgeving van het kasteel. De ene (zie hierboven) is gemaakt vanaf een punt ergens halfweg de huidige H.Geestlaan, kijkend in westelijke richting, d.w.z. in het verlengde van de weg langs de Rips. Links voert een bruggetje over een sloot naar de tot het kasteel behorende velden op Schoorswinkel, rechts zien we een tot dusver onbeschreven gebleven stuw in de Rips, nog verder naar rechts: de kasteellaan.

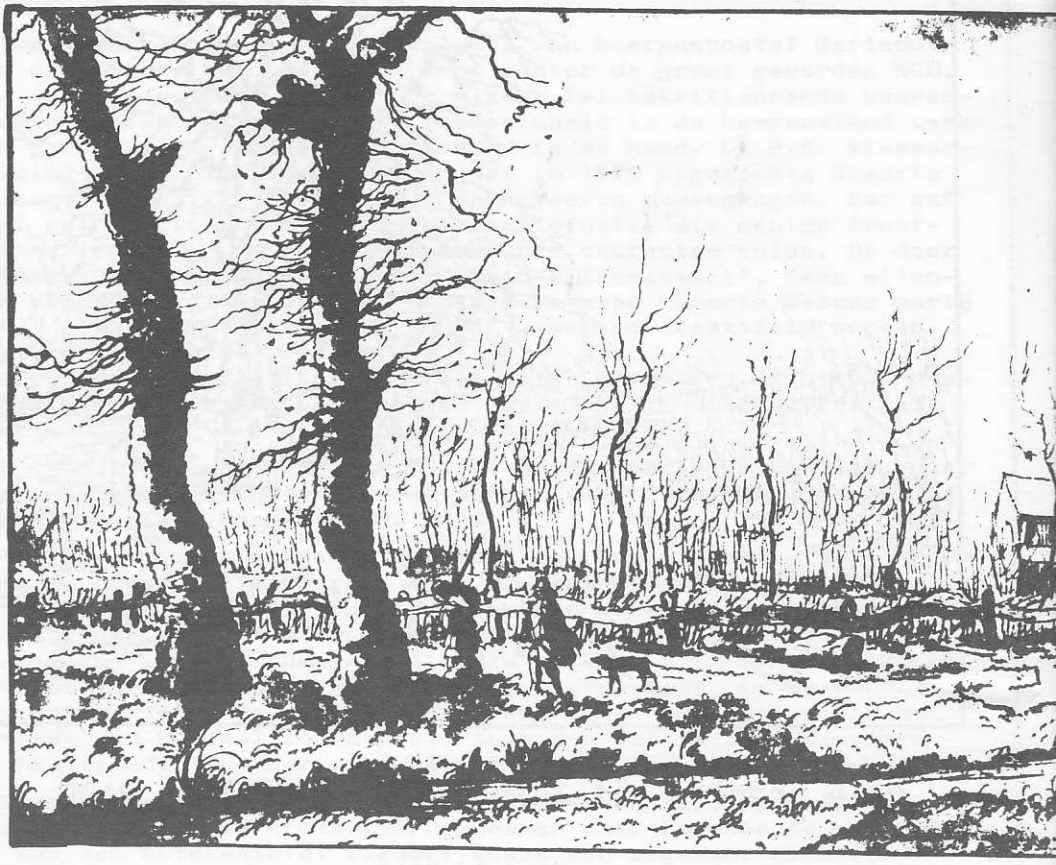

Links van het bruggetje ontwaren we achter een bosschage wat mogelijk duidt op een boerenhofstede aan wat nu heet "de witte brug".
De tweede prent die gemaakt moet zijn ter hoogte van het bruggetje hiervoor genoemd, biedt een prachtig panorama van het gebouwencomplex van de Duitse Orde in Gemert,gezien vanuit het zuidwesten.
In de wetenschap dat in de loop van de 19de eeuw de buitengracht aan de westkant van het kasteel een 100-tal m. werd opgeschoven in westelijke richting, bevestigt de situering van stuw en bruggetje, als zijnde gelegen ergens halfweg de huidige H.Geestlaan. Door het hoger en lager stellen van de afgebeelde stuw regelde men niet alleen het waterpeil in de Rips maar ook dat van de gracht om het kasteel. Op de prent ziet men een duiker tussen Rips en buitengracht. Over een derge-

lijke verbinding tussen binnengracht en buitengracht zijn uit die tijd geen exacte gegevens bekend. Wel is bekend dat er ook een duiker was tussen Rips en kasteelgracht vlakbij de markt zoals men kan zien op een afbeelding uit dezelfde serie, en welke al op diverse plaatsen werd gepubliceerd (2).

Dankzij deze twee nieuwe aanzichten waarmee Gemerts prentenkabinet werd verrijkt kan nu ook een al eerder bekende prent van "een landweg met hek bij kasteel Gemert" exact worden gesitueerd. In het zogeheten "Witboek 1967-1980", uitgegeven bij gelegenheid van het afscheid van burgemeester De Wit, werd genoemde prent gepubliceerd. Het onderschrift suggereerde dat die landweg wel eens de huidige Scheidiuslaan zou kunnen zijn. Vergelijking met de nieuwe prenten leert ons nu dat die landweg de kasteellaan is. Men kijkt in westelijke richting vanaf het

punt dat de buitengracht om het kasteel ombuigt in noordelijke richting. Op de plaats dus waar de duiker onder de laan door gaat en de verbinding maakt tussen Rips en buitengracht.
Op de prent zien we links de stuw zich nog juist verheffen boven de Ripskant en even verderop, aan de andere kant van wat we nu noemen de H. Geestlaan, ziet men nog iets van het al eerder besproken bruggetje.In de verte voorts een boerenhofstede naar het zich laat aanzien aan de Witte Brug.
Het verlengde van de kasteellaan blijkt deels afsluitbaar te zijn geweest met een hekwerk, terwijl pal naast de buitengracht,afgesloten met een soortement van tourniquet of voetgangerssluis, een pad of weg gelopen moet hebben. Op een foto van een spoorloos zijnd schilderij van omstreeks 1800 zien we die weg afgebeeld als een brede wandellaan (3).

(1) en (2). Ad Otten, Valentijn Klotz of Josua de Grave ? Gemerts Heem, 1983, nr.4.
(3) Foto aanwezig in collectie van Heemkamer - Gemert.